

T.C.
KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI
(KUDAKA)

ERZURUM İÇİN IRAK DIŞ TİCARET RAPORU

Onur Emre TEPE
Erzurum Yatırım Destek Ofisi

KUDAKA
2016

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER	2
TABLolar.....	2
GİRİŞ	4
ÜLKE BİLGİLERİ	5
1. GENEL EKONOMİK YAPI.....	6
2. EKONOMİDEKİ BELLİ BAŞLI SEKTÖRLER	8
2.1 Tarım ve Hayvancılık.....	8
2.2 Sanayi	9
2.3 Yeraltı Kaynakları.....	10
2.4 Enerji	10
2.5 İnşaat Sektörü	11
2.6 Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı.....	11
3. DIŞ TİCARET	12
3.1 Dış Ticaret Politikası	12
3.2 Türkiye Irak Ticari İlişkileri	16
3.2.1. Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler	17
3.2.2. Türkiye'nin Irak'tan İthalatında Başlıca Ürünler.....	18
3.3 Erzurum İli için Irak Dış Ticaret Potansiyeli	19
4. SWOT ANALİZİ	23
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	23
6. KAYNAKLAR	24

ŞEKİLLER

Şekil 1: Irak'a varış noktaları	6
Şekil 2: Erzurum'da Sanayi Firmalarının Sektörel Dağılımı	19

TABLolar

Tablo 1: Temel Göstergeler.....	5
Tablo 2: Dış Ticaret Göstergeleri (milyar dolar).....	12
Tablo 3: Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler (Milyon \$).....	13

Tablo 4: Irak'ın İthalatında Başlıca Ürünler (Milyon \$).....	14
Tablo 5: Türkiye-İrak Dış Ticaret Rakamları (Bin ABD dolar).....	16
Tablo 6: Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)	17
Tablo 7: Türkiye'nin Irak'tan İthalatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)	18
Tablo 8: Yıllar İtibariyle Erzurum'un İhracat Değerleri (1000 \$)	20
Tablo 9: Erzurum İlinin Yıllar İtibariyle Irak'a İhracatı	20

GİRİŞ

Bulduğumuz coğrafyada Ortadoğu ülkelerine mesafe olarak yakınlığımız bu ülkelerle ticari ilişkilerimizin geliştirilmesini elzem kılmaktadır. Bu kapsamda yeniden yapılanma sürecine girerek pazar alanı olarak önemli fırsatlar sunan ve Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ilk üç ülkeden biri olan Irak Erzurum'un da dış ticaret verilerinde ikinci sırada yer almaktadır. Irak, yeniden yapılanma sürecinde altyapı ve üstyapı inşaatları ile büyük bir imar alanı görünümündedir.

Türkiye'ye yönelik olumlu imaj, tarihsel, kültürel bağlar, coğrafi yakınlığın sağladığı lojistik avantajlar, Türk işadamlarının Irak'taki etkinliği, Türk ürünlerine yönelik tercih önceliği, Türkiye'nin Irak'taki etkisini güçlendirmektedir.

Gerek altyapısının zarar görmüş olması gerekse üretim kapasitesinin gerilemiş olması yeniden yapılanma çalışmalarına hız vermesi için önemli gerekçeler olup bölge için cazip bir proje pazarıdır. Merkezi yönetimin yapmış olduğu Kalkınma Planlarında da kamu yanında özel sektöre de pay vermiştir hatta ülke dışından yatırımları çekmek için atağa kalkmıştır.

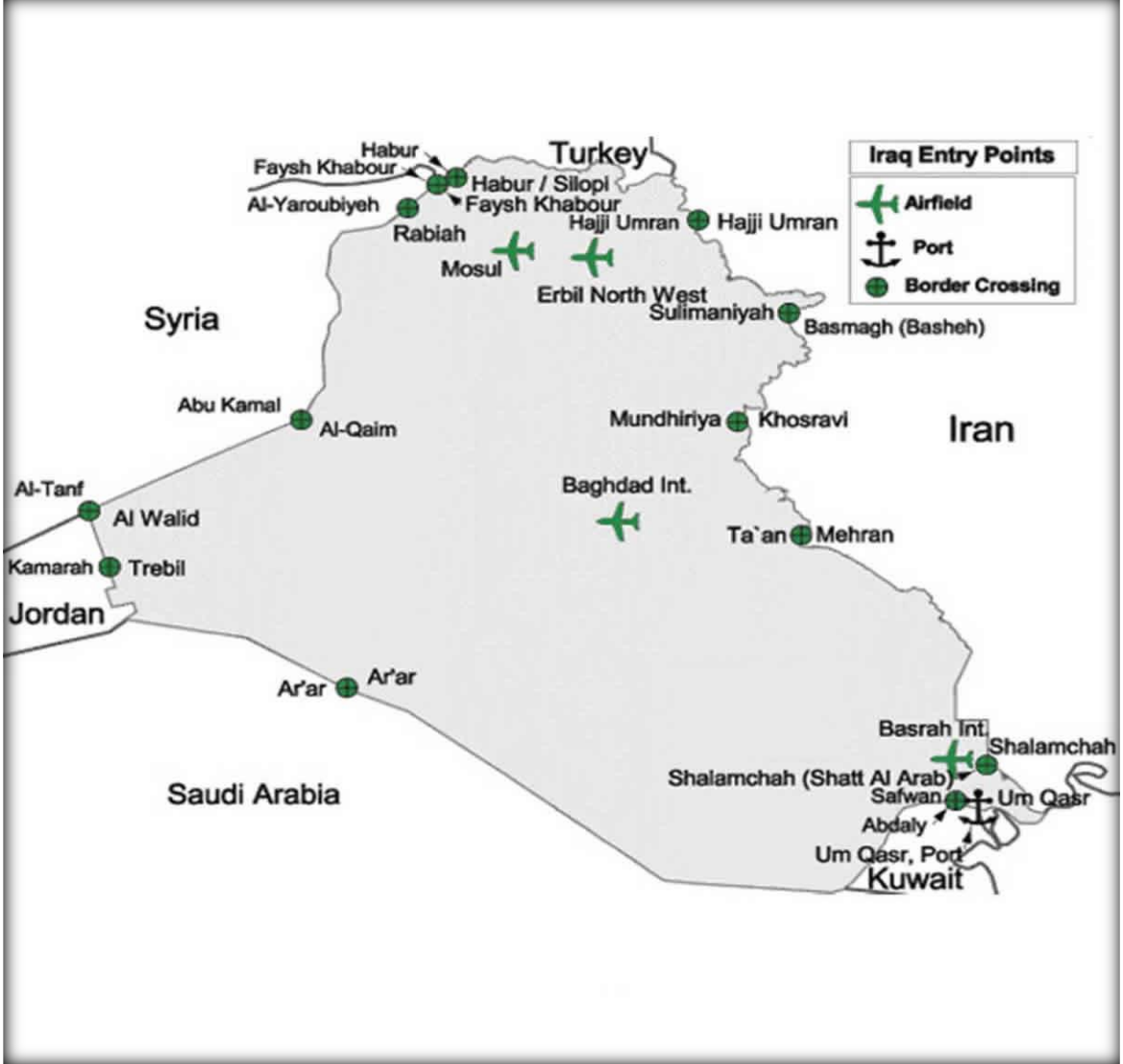
Petrol satışlarından elde etmiş olduğu gelirleri altyapı yatırımları ve dışalılara yönlendiren Irak, hem kısa hem de uzun vadede Türkiye için gözde bir pazar niteliğindedir. Irak'ın ileriye yönelik yatırım ve yeniden yapılanma hedefleri, tüm sektörlerimiz için önemli ticaret fırsatları sunmaktadır.

ÜLKE BİLGİLERİ

Tablo 1: Temel Göstergeler

Nüfusu	36.977.000 (2015) (IMF 2015)
Yüzölçümü	441.839 km ²
Etnik Yapı	% 75-80 Arap, % 15-20 Kürt, % 5 Türkmen, Asurlu ve Ermeni
Din	% 60 Şii, % 37 Sünni ve % 3 Hristiyan
Para birimi	Irak Dinarı
GSYİH	240 milyar \$ (IMF, 2015)
Kişi Başına GSYİH	6.490 \$
GSYİH Oluşumu	Tarım % 3,4 Sanayi % 64,9 Hizmetler % 31,7
Enflasyon	% 6,2 (IMF 2015)
Petrol Rezervleri	150 milyar varil (Dünyada 5., Dünya Rezervlerinin % 3,7'si) (BM Statistical Review of World Energy 2014)
Doğalgaz Rezervleri	3,6 trilyon m ³ (Dünyada 11., Dünya Rezervlerinin % 0,017'si) (BM Statistical Review of World Energy 2014)
İhracat	60,3 milyar \$ (EIU Öngörüsü 2015)
İthalat	60,1 milyar \$ (EIU Öngörüsü 2015)
Mesai Günleri	Pazar, Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe
Döviz Kuru	1\$: 1.200 IQD Irak Dinarı

Kaynak: IMF, Dünya Bankası, EIU, BM Statistical Review of World Energy

Şekil 1: Irak'a varış noktaları

1. GENEL EKONOMİK YAPI

80'lerde Irak-İran savaşı, 90'larda Kuveyt'in işgali sonucu oluşturulan uluslararası operasyon ve 2003 yılında Amerikan müdahalesi sonrasında Irak ekonomisi zamanla istikrarsızlaşmıştır. Ekonomik ambargolar da Irak'ın uluslararası ekonomiye entegrasyonunu güçleştirmiştir.

Kamu ekonomisi ağırlıklı ülkede özel sektör ülkede yaşanan sıkıntılar nedeniyle gelişmemiştir ve bu durum yabancı şirketlere olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Hatta bu durum Ekonomi Bakanlığı'nın Irak ülke raporunda; Irak Konut Bakanı'nın okul, hastane, yol/köprü, konut ve altyapı projelerini gerçekleştirebilmeleri için yabancı firmalara ihtiyaç duydukları ve bunun için engel çıkarılmayacağı şeklinde ifade görmüştür.

Irak'ta bulunan petrol arıtma istasyonları, petrol boru hatları, montaj fabrikaları, çimento ve demir-çelik fabrikaları, enerji santralleri devlete aittir. Özel sektörde ise marketler, dokuma tezgâhları, şehir içi nakliye, deri işleme atölyeleri, tamir-bakım-onarım atölyeleri, dikiş-nakış tezgahları ve tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ile esnaf ve sanatkarlar bulunmaktadır.

2003 yılında çıkarılan Yabancı Sermaye Kanununa göre yabancı şirketlere, enerji sektörü dışında faaliyet gösteren Irak şirketlerinde % 100'e varan oranlarda hisse sahibi olma imkânı tanınmıştır.

Ülkede her bakanlığa bağlı sanayi, ticaret ve inşaat şirketleri bulunmaktadır. Devlet, ülkenin ihtiyaçlarını bu şirketler kanalıyla temin etmektedir. Bu şirketlerin 200 civarında olduğu ve bazılarının çok az hisselerinde (%5-10) özel şahısların payı bulunduğu bilinmektedir (Küçükaslan, 2011).

Merkezi Bakanlıklara ilaveten, illerde Valiliklerin de (il yatırım komisyonları), bütçeleri dahilinde, konut ve altyapı işleri için ihaleye çıkma yetkileri bulunmaktadır. Bu kapsamda en aktif çalışan il Basra'dır ve gelecek için potansiyel teşkil eden illeri Kerkük, Anbar, Necef, Kerbela ve Basra olarak öne çıkmaktadır.

Her ne kadar ülke yeniden yapılanma sürecine girmiş olsa da güvenlik şartlarında halen süregelen iyileştirme çalışmaları, yeni dönem yasalarına çalışanlarca adaptasyon sorunları, işleyişte şeffaflığın sağlanamamış olması, bankacılık sorunları, standardize olmayan gümrük uygulamaları, ulaşım ağlarının hala yetersiz oluşu, ülkede enerji sıkıntısının hissedilir boyutlarda olması ve mezhepsel ayrışmalar Irak'ın ekonomik ve ticari hedeflerine ulaşmasını engellemektedir.

Irak'ta iş yapmak isteyen Türk firmaların Iraklı yerel temsilcilikler, acenteler veya dağıtıcılar ile çalışmaları tavsiye edilmektedir. Böylece hem bürokratik engellerin, hem de yapılacak iş görüşmelerinde dil ve kültür engelinin aşılması mümkün olacaktır. Yerel temsilciler, ihraç ürününün tanıtımında ve kamu/özel sektör iş fırsatlarının takibinde de oldukça faydalıdır.

Irak'ın gelişmekte olan bir ulaşım altyapısı olduğundan ticarete konu olan malların dağıtımında kamyonların yanı sıra demir yolları ile birlikte fazla alternatif bulunmamaktadır. Karayolu taşımacılığında nakliye ücretleri, ülkedeki güvenlik koşulları ve kamyonların geri dönüşte yük alamamaları nedeniyle yüksektir.

Ülkenin güneyde bulunan Basra Limanı ticari yük taşımacılığında en çok tercih edilen noktalardan biridir. İhracatta havayolları hem havaalanlarında ürünler için yüksek ücretler fatura edilmesi hem de ürün güvenliğinin sağlanamaması gibi nedenlerle hassas ürünler

haricinde tercih edilmemektedir. Zorunlu durumlarda ise, ucuz ve güvenli olması nedeniyle genelde Erbil Havaalanı kullanılmaktadır.

Savaş sonrası dönemde de Irak ekonomisi temel olarak petrol gelirlerine dayanmaya devam etmiştir. OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) verilerine göre ülkenin ihracat gelirlerinin yaklaşık %99'u petrolden sağlanmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre 2013 yılında büyüme % 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Mevcut istikrarsızlık ile birlikte petrol fiyatlarının da düşmesi ekonomik büyümeyi hızla yavaşlatmıştır. 2014 yılında %2,7 küçülme yaşayan ülke ekonomisi 2015 yılında %0,9 büyümüştür. Irak bütçesinden yatırımlara ayrılan payın etkin bir şekilde kullanılamaması halen önemli bir sorun teşkil etmekte ve petrol dışı alanlarda büyümenin gerçekleşmesine engel olmaktadır. Bununla birlikte, 1990'lardan sonra Irak ekonomisinin kronik sorunlarından biri haline gelen işsizlik oranı Irak İstatistik Kuruluşu tarafından % 17,6 seviyesinde açıklansa da bu oranın gerçekte % 40 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çalışanların çoğu ise kamu şirketlerinde istihdam edilmektedir (Küçükaslan, 2011).

Irak, coğrafi ve lojistik avantajları nedeniyle Türk müteahhitlik firmaları için büyük bir potansiyel vaat etmekte, bu çerçevede, özellikle inşaat alanında bölgede faaliyet gösteren firmalarımızın sayısı artmaktadır.

Irak'a yönelik ticaret Habur Kapısının yanı sıra Basra'ya yönelik gemi seferleri ile de yapılabilmektedir.

Kuzey Irak Kürt Yönetimi bölgesinde güvenlik faktörü daha yüksektir ve hem kamu kamu hem de özel sektör harcamaları bölgeye bir sıçrama yaşatmıştır ancak merkezi hükümetin yaşadığı finansman sorununun Kuzey Irak'ta da hissedildiği görülmektedir; zira öncelik terörle mücadeleye ve yerinden yurdundan olmuş insanlara verilmektedir. Ne var ki petrol fiyatlarındaki aşırı düşüş bütçe açığına neden olmaktadır ve bu açık üretim miktarının arttırılması, lüks tüketim ürünlerinde vergi artırımı, iç ve dış borçlanma ile kapatılmaya çalışılmaktadır. (Anonim, 2015)

2. EKONOMİDEKİ BELLİ BAŞLI SEKTÖRLER

2.1 Tarım ve Hayvancılık

Tarımsal olarak ülkede en verimli alanlar Fırat ve Dicle nehirlerinin suladığı zengin ve verimli Mezopotamya ovalarıdır. Ekilebilir alanlarını oluşturan ve ülkenin yaklaşık beşte birlik kısmını olan Cezire Platosu, sulama sıkıntısı yüzünden kurumaya yüz tutmuştur. Ülke topraklarının %40'ını kaplayan Batı Çölü ise, ülkenin tarıma en elverişsiz bölümlerinden birini oluşturmaktadır. (Tektaş, 2015)

Irak'ta üretimi yapılan tarım ürünleri buğday, arpa, pirinç, mısır, hurma, sebze ve meyve, nohut ve pamuk olup, küçük ve büyükbaş hayvan ile tavuk besiciliği de yapılmaktadır. Üretimin yetersiz olmasından ötürü gıda ihtiyacının %65'ini dış alım yolu ile karşılamaktadır. Ülkenin GSYİH'sına tarımın sektörel katkısı açısından bakıldığında 2015 yılı verilerine göre %3,4'lük bir pay söz konusu olup sağladığı istihdama göre çok az bir orandır. Tarım Sektörü, Irak'ta toplam işgücünün beşte birinden fazlasını istihdam etmektedir.

Irak, toplam 8 milyon hektar civarında olan ekilebilir alanının ancak yarısını işleyebilmektedir. Tarım alanlarına su dağıtımı ile ilgili olarak, Irak Su Kaynakları Bakanlığı öncülüğünde önemli çalışmalar sürdürülmesine rağmen, henüz üretime yönelik kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Bununla beraber, Irak Hükümeti'nin tarımsal üretimi artırmaya yönelik girişimleri sonucunda, sektörde büyüme öngörülmektedir. Bu öngörünün en büyük sebepleri olarak ise, Irak'ın Orta Doğu'nun en hızlı nüfus artışına sahip ülkesi olması; savaş ve yaptırımlar ile geçen uzun bir dönemin ardından yaşam standartlarında hızlı bir yükselişin olması ve buna bağlı olarak da et, balık ve işlenmiş gıdalara olan talep artışı; ekilebilir boş ve eksik istihdam edilmiş araziler gibi verimli tarımsal kaynaklara sahip olunması gösterilmektedir. Tarım sektörünün yanı sıra, İşlenmiş Gıda sektörünün de gelişmeye açık olduğu ülkede, özellikle Domates Salçası, Bisküvi ve Çerez, Yemeklik Yağlar ve Mandıra ürünleri alanında önemli potansiyele sahip olduğu değerlendirilmektedir.

2.2 Sanayi

Irak'ın sanayi kuruluşlarının başında petrol arıtma ve petrokimya tesisleri gelir. Bunun yanı sıra gıda maddesi, meşrubat, sigara, tekstil ürünü, giyim eşyası, mobilya, kâğıt, kimyasal madde, plastik, çimento, tuğla ve diğer inşaat malzemeleri, toprak eşya, madeni eşya ve büro malzemeleri üreten sanayi kuruluşları bulunmaktadır.

Irak'ın en önemli ihracat (%99) kalemi petroldür. Irak; BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu'na göre 2013 yılsonu rakamlarıyla; OPEC ülkeleri arasında 150 milyar varil rezerv ile dördüncü sırada yer almaktadır. Irak'ta çıkarılan petrolün mühim bir kısmının ham olarak ihraç edilmesine rağmen, sanayinin en önemli kolu petrol rafinerizasyonu ve petro-kimyadır. Petrol rafinerileri Bağdat, Basra, Kerkük ve Musul'da; petro-kimya tesisleri ise, Bağdat'ta bulunur. Sanayinin bu kolunda genelde Rus teknolojisi kullanılmaktadır. 2017 yılı ihracat hedefi, 12 milyon varil/gün petroldür (DEİK). Petrolün uluslararası varil fiyatının geçmiş yıllarda 100 doların üzerinde seyretmesi bütçe açığının azalmasına önemli katkı sağlamıştır. Ancak 2014 yılının son aylarında petrolün uluslararası fiyatının düşüş trendine girmiş olması ile birlikte günümüze kadar süregelen düşüş Irak'ın gelirlerinde ciddi azalmaya yol açmıştır zira bu olumsuz gelişme ülke ekonomisinin 2016 yılında da finanse edilmesini zora sokacağı yönünde görüşler bulunmaktadır.

Petrolü pamuklu, yünlü ve ipekli dokuma takip etmektedir. Tekstil sanayi Bağdat, Musul ve Hilla'da toplanmıştır. Yakın tarihte büyük ilerleme gösteren diğer sanayi dalları, çimento ve suni gübre üretimidir. Konserve, şeker, sigara, nebati yağ ağaç ürünleri imalatı da tarıma bağlı olarak gelişmektedir. Ülke diğer birçok sanayi kolunda olduğu gibi tarım araçları ve otomotiv sanayinde de Rus teknolojisinden faydalanmaktadır.

Irak'ın doğalgaz kaynakları da oldukça fazladır ancak tam olarak kullanılmamakta ve bu nedenle ihraç da edilmektedir. Doğalgazın boşa yanmasını azaltmak için adım atan Irak; petrolün geri kazanımını arttırmak amacıyla doğalgazı, kuyularına yeniden enjekte etmek ve daha fazla elektrik üretimi için kullanmaktadır. Ancak Irak'ın elektrik üretiminde atıl ve yetersiz kalması ve ülkedeki elektrik santrallerinde doğalgaza yakıt olarak ihtiyaç duyulması doğalgazın ihraç edilmesi hususunda bir planlama eksikliğini işaret etmektedir (Küçükaslan, 2011).

Hükümete bağlı çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlara göre, Irak'ın uzun vadeli yeniden imar maliyeti 100 milyar dolarını geçebilecektir. Bu miktarın üçte birinden fazlasının petrol, gaz ve elektrik sektörlerine harcanacağı tahmin edilmektedir.

2.3 Yeraltı Kaynakları

Irak'ta petrol ve doğalgaza ilaveten, diğer önemli yer altı zenginliği fosfat ve kükürttür. Irak, milli gelirinin %60'ını, kamu gelirlerinin ise yaklaşık %90'ını ham petrol ihracatından elde etmektedir. Petrol ve doğalgaz rezerv zenginliğinin yanı sıra, Irak bu madenleri en düşük maliyetle elde etme bakımından, dünyanın sayılı ülkelerindedir. Sahip olduğu petrol rezervlerinin üçte birinden daha fazlasına yeryüzünden sadece 600 metre derinliğinde erişebilen Irak, kaynaklar üzerindeki yüksek basınç nedeniyle, bu madenleri daha kısa sürede yüzeye çıkartabilmektedir. Bu durum, Irak petrolünün üretim maliyetini varil başına 1,5 ABD Doları'ndan daha aşağıya düşürmektedir. Venezüella, Suudi Arabistan ve İran'ın ardından dünyanın dördüncü büyük rezervine sahip olan Irak, üretim ile rezerv oranı bakımından bir değerlendirme yapıldığında ise, 150 yıllık petrolü bulunduğu hesaplanmaktadır. Bu oran, Orta Doğu ve Afrika Bölgesindeki en yüksek oran olarak kayıtlarda geçmektedir.

Ülkenin kuzeyinde yer alan Kerkük ili, Irak'ın en büyük 3 ana petrol üretim merkezlerinden biri olup, bu ilin güney batısında ülkenin en büyük üç rafinesinden biri (Beiji) bulunmaktadır. Diğer büyük rafineriler ise Bağdat ve Basra'dadır. Petrol ihracatı ise ülkenin güneyindeki limanlardan ve Kerkük-Ceyhan Boru Hattı üzerinden yapılmaktadır. Bu kapsamda, ülkenin kuzeyi yeraltı kaynakları ve ülke ekonomisi açısından hayati öneme sahiptir.

2.4 Enerji

Enerji konusunda Irak'ın en büyük sıkıntı yaşadığı konulardan birisi, elektrik üretimi yetersizliğidir. Hidroelektrik santrallerindeki su yetersizliği, tesisleşmedeki sıkıntılar, fuel oil kısıtları, enerji hatlarının yaşanan savaşlarda zarar görmesi, dış kaynaklı elektrik alımlarında

ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklar, Irak'taki elektrik üretimi yetersizliğinin başlıca sebepleridir. Irak Hükümeti enerji verimliliğini artırmaya ve mevcut üretimi yükseltmeye yönelik adımlar atıyor olsa da, henüz ihtiyacı karşılayacak seviyede elektrik üretimi gerçekleştirilememekte ve ülkenin pek çok yerine günün ancak belirli saatlerinde elektrik verilebilmektedir. Söz konusu durum, ülkede gerçekleştirilecek diğer yatırımları yavaşlatabilecek ve maliyetleri artıracak bir etkiye sahipken, aynı zamanda yatırım yapılabilecek bir başka sektörün kapısını aralamaktadır.

2.5 İnşaat Sektörü

Irak'ta inşaat sektöründe büyük bir beklenti söz konusudur. Özellikle su temini projeleri, atık su arıtma tesisi; elektrik santrali; hastane, okul ve konut inşaatı; karayolu, havayolu, köprü ve liman altyapı projeleri yeniden yapılanma sürecinde öne çıkmaktadır. Söz konusu gelişmelerin, çimento başta olmak üzere, inşaat malzemeleri, iş makineleri ve ekipmanlar ile ilgili pazarı uzun yıllar dinamik halde tutacağı öngörülmektedir. Irak Hükümeti, inşaatla ilgili malzemelerin üretimi için devlet kuruluşları ile işbirliği yapacak yatırımcılar aramaktadır. Çelik, çimento, tuğla, cam ve mermer alanlarında önemli yatırım beklentileri ve fırsatları mevcuttur. Ulusal bir öncelik olan konut edindirme işinde önemli miktarda özel sektör yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. Irak'ın altyapısını geliştirmek için pek çok inşaat projesinin eş zamanlı olarak devam ettiği ülkede hükümet, yol ve demiryolu inşaatı, elektrik üretimi, iletim ve dağıtım ağları, liman rehabilitasyonu ile su ve kanalizasyon arıtma tesislerinin inşası ve rehabilitasyonu işlerine öncelik vermektedir.

2008 yılından itibaren ihtiyaca binaen yabancı müteahhitlik firmaları da faaliyetlerini Irak'ın kuzeyinden yavaş yavaş güneye ve diğer bölgelere doğru kaydırmıştır. Özellikle Bağdat ve çevresi olmak üzere ülkenin diğer bölgelerinde iş fırsatları mevcuttur. (Gaziantep Ticaret Odası Ticaret ve Sanayi Müdürlüğü, 2015)

2.6 Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Ulaştırma alanında, sektör özellikle Türkiye'nin sınır bölgelerinde karayolu vasıtasıyla önemli bir geçim kaynağı durumundadır. Irak toplam 39.000 km uzunluğunda kara yoluna sahip olmasına rağmen, bu miktarın yalnızca 2.000 km'si motorlu taşıt kullanımına elverişlidir. 1991 Körfez Savaşı sonrasında yeniden inşa edilen yolların çoğu, 2003 yılı itibarıyla yeniden zarar görmüştür. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için ana taşımacılık yolu olan karayolu bakımından, Irak'ta altyapı eksiklikleri ile beraber güvenlik riskinin de yüksek olması, yapılan ticaretin kesintiye uğramasına ve taşımacılık maliyetlerinin yükselmesine sebep olmaktadır.

Irak Demiryolu sistemini oluşturan beş ana hat bulunmaktadır ve bunlardan dördü Bağdat bağlantılıdır. Bu beş ana hattın olan Bağdat-Musul-Yarubiyah hattı Türkiye'ye kadar uzanmaktadır. 2001 yılında Irak demiryolu trafiğinin açılması ile birlikte, Suriye üzerinden Irak'a, Nusaybin ve İslahiye/Meydanekbez sınır garlarından demiryolu ile taşımalar

başlamıştır. Ancak 2006 ve 2007 yılları itibariyle, Irak demiryolları hattının çoğunlukla kapalı olması nedeniyle, taşımalar gerçekleştirilememeye başlamıştır. Bununla beraber, demiryolu ile gerçekleştirilen taşımalarda yaşanan düzensizliklerin giderilmesine yönelik olarak çıkartılan Uluslararası Demiryolu Taşımlarına İlişkin Sözleşme (COTIF) ve eklerini, Irak Hükümeti'nin imzalamamış olmasından ve bunun ortaya çıkardığı hukuki belirsizliklerden dolayı, Irak'a yapılan demiryolu taşımacılığı kesintiye uğramıştır.

Havayolu taşımacılığında ise, Bağdat ile beraber Basra, Erbil ve Süleymaniye gibi önemli kentlerde uluslararası havalimanları bulunmaktadır. Irak'ın altı kentine (Bağdat, Basra, Erbil, Süleymaniye, Musul ve Necef) Türk Hava Yolları tarafından düzenli seferler gerçekleştirilmektedir.

3. DIŞ TİCARET

3.1 Dış Ticaret Politikası

Dünya Ticaret Örgütü'ne, Irak üyelik için 2004 yılında başvurusunu yapmış olup üyelik süreci aşamaları devam etmektedir. Aynı yıl itibariyle Bağımsız Merkez Bankası'nın ve Menkul Kıymetler Borsası'nın kurulması ülkede liberal ekonomiye geçişin hedeflendiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Irak'ın daha önceden de bahsedildiği üzere ihracatı ağırlıklı olarak ham petrol ve petrole dayalı olup ihracatını ağırlıklı olarak ABD, Hindistan ve Çin'e yapmaktadır. İthalatı ise en çok Türkiye'den yapmakta olup bu oran % 25'in üzerindedir Genel itibariyle gıda, ilaç, imal edilmiş eşya ve yiyecek satın alan ülkenin en çok ithalat yaptığı ikinci ülke ise Suriye'dir ama ülkede 5 yılı aşkın süredir devam eden savaş bu durumu olumsuz etkilemiştir.

Tablo 2: Dış Ticaret Göstergeleri (milyar dolar)

	2012 ^a	2013 ^b	2014 ^c	2015 ^c
İhracat	94,2	89,7	85,2	60,3
İthalat	50,1	56,7	59,5	60,1
Denge	44,1	33	25,7	0,2
Hacim	144,3	146,4	144,7	120,4

Kaynak: EIU Country Risk Report, Şubat 2015, a Gerçekleşen. b EIU tahmini. c EIU öngörüsü

2012 yılı itibariyle incelendiğinde özellikle Amerikan müdahalesi sonrası yükselişe geçen ihracat rakamları, Arap Baharı sonrası ortaya çıkan karışıklıklar, mezhepsel gerilimlerin artması ve uluslararası arenada El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin başta Musul gibi önemli bir ticaret kenti olmak üzere Irak coğrafyasında da yansımalarıyla hızlı bir düşüşe geçmiştir. İhracat, 2015 yılı ile birlikte 2012 rakamı olan 94,2 milyar ABD dolarlarından 60,3

milyar ABD dolarlarına dramatik bir şekilde gerilemiştir. İthalatında ise düzenli olarak artış görülmektedir. Irak kendi iç karışıklıklarıyla mücadele verirken yine de dış ticaret dengesi açısından bakıldığında dış ticaret fazlası veriyor olması ve ülke rezervlerinin dış borcundan fazla olması Irak ekonomisi için bir avantajdır.

3.1.1 Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler

Tablo 3: Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler (Milyon \$)

GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	91.848	88.383	84.978
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	199	788	500
'7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	103	50	115
'0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	67	61	78
'9999	Başka yerde sınıflandırılmayan eşya	10	12	46
'4105	Koyun ve kuzuların dabaklanmış veya crust (ara kurutmalı) derileri	17	20	20
'4101	Sığır (bufalo dahil) ve at cinsi hayvanların ham post ve derileri	6	12	13
'3915	Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar	11	12	12
'4104	Sığır (buffalo dahil) ve at cinsi hayvanların dabaklanmış veya crust (arakurutmalı) post ve derileri	3	7	11
2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	91.848	88.383	84.978
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	199	788	500
'7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	103	50	115
'0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	67	61	78
'9999	Başka yerde sınıflandırılmayan eşya	10	12	46
'4105	Koyun ve kuzuların dabaklanmış veya crust (ara kurutmalı) derileri	17	20	20
'4101	Sığır (bufalo dahil) ve at cinsi hayvanların ham post ve derileri	6	12	13
'3915	Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar	11	12	12
'4104	Sığır (buffalo dahil) ve at cinsi hayvanların dabaklanmış veya crust (arakurutmalı) post ve derileri	3	7	11
TOPLAM		92.399	89.470	85.870

Kaynak: TradeMap-ITC

3.1.2 Irak'ın İthalatında Başlıca Ürünler

Altyapı ve güvenlik sorunları nedeniyle Irak sanayisinin gelişimi henüz tamamlanamamış olup genel olarak her türlü ihtiyaç maddesini ithal edilmektedir.

Tablo 4: Irak'ın İthalatında Başlıca Ürünler (Milyon \$)

GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
9999	Başka yerde sınıflandırılmayan eşya	602	620	2.157
'8703	Binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil)	1.745	1.639	1.315
'8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	701	807	883
'8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar	673	910	865
'7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş, haddeleme işleminden sonra burulmuş olanlar dahil)	1.381	1.397	841
'1006	Pirinç	840	854	756
'0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	643	741	689
'3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	603	683	675
'7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatta kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	525	768	654
'8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler (örneğin; redresörler) ve endüktörler	453	679	510
'1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	369	335	510
'9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	383	469	498
'7113	Mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere)	267	457	490
'8415	Klima cihazları (motorlu bir vantilatör ile nem ve ısıyı değiştirmeye mahsus tertibatı olanlar)	349	531	481
'1101	Buğday unu/mahlut unu	410	469	480
'7304	Demir (dökme demir hariç) ve çelikten ince ve kalın borular ve içi boş profiller (dikişsiz)	533	640	470
'1001	Buğday ve mahlut	733	724	457
'8413	Sıvılar için pompalar (ölçü tertibatı olsun olmasın) ve sıvı elevatörleri	287	462	457
'8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	637	601	454
'0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	388	449	441
'8481	Borular, kazanlar, tanklar, depolar ve benzeri diğer kaplar için musluklar, valfler (vanalar) ve benzeri cihazlar	221	466	413
'8537	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, panolar, konsollar, kabinler, diğer mesnetler ve sayısal kontrol cihazları	316	492	391

GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
'8419	Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazlar, elektrikli olmayan şofbenler veya depolu su ısıtıcıları	154	284	369
'8418	Buzdolapları, dondurucular ve diğer soğutucu ve dondurucu cihazlar ve ısı pompaları	229	240	354
'7306	Demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular ve içi boş profiller	318	372	348
'8421	Santrifüjler; sıvıların veya gazların filtre edilmesine veya arıtılmasına mahsus makina ve cihazlar	215	362	340
'1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamüller, hosti, boş ilaç kapsülü mühür güllacı, pirinç kağıdı vb	285	340	330
'6109	Tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme)	190	278	315
'8414	Hava veya vakum pompaları, hava veya diğer gaz kompresörleri, fanlar, aspiratörü olan havalandırmaya mahsus davlumbazlar	188	319	311
'8705	Özel amaçlı motorlu taşıtlar (kurtarıcılar, vinçli, itfaiye, beton karıştırıcılı, yol süpürme, zift vb taşıtları)	308	259	300
'9018	Tıpta, cerrahide, dişçilikte ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar	139	195	300
'8431	Özellikle 84.25 ila 84.30 pozisyonlarındaki makina ve cihazlar ile birlikte kullanılmaya elverişli aksam ve parçalar	275	448	297
'3002	İnsan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	178	226	291
'3917	Plastikten hortumlar, borular ve bağlantı elemanları (manşon, nipel, dirsek, flanşlar, vb.)	292	395	277
'9619	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya	190	266	274
'6802	Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan taşı hariç), mozik için küp şeklinde taşlar, granüller	167	245	266
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1.077	401	260
'8430	Toprak, maden, cevher kazıma, taşıma, ayırma, seçme makinaları, kazık varyoşları, kar küreyici ve püskürtücü, vb makine	171	410	258
'4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	228	306	257
'1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	671	335	256
'0805	Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	279	271	253
'6103	Erkekler ve erkek çocuklar için takım elbise, takım, ceket, blazer, pantolon, tulum ve şort (örme)(yüzme kıyafeti hariç)	157	284	242
'8702	10 veya daha fazla kişi taşımaya mahsus (sürücü dahil) motorlu taşıtlar	63	173	233
'8528	Monitörler ve projektörler, televizyon alıcı cihazları	166	188	230
'0406	Peynir ve pıhtılaştırılmış ürünler	171	210	225
'8708	Karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar	168	207	220

GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
'8406	Buhar türbinleri	67	122	219
'2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	418	310	217
'3402	Yıkama, temizleme müstahzarları (sabunlar hariç)	128	199	211
'8502	Elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları ve rotatif elektrik konvertörleri	516	453	207
Toplam		34.876	40.432	38.687

Kaynak: ITC TradeMap

Irak'a ithalatta gümrük vergisi oranı genelde %5 olup, ihracat faturasının CIF bedeli üzerinden tahsil edilmektedir. (KDV veya ÖTV uygulaması bulunmamaktadır) Temel gıda ürünleri, gümrük vergisinden muafır.

3.2 Türkiye Irak Ticari İlişkileri

Türkiye'nin 2015 yılı itibariyle Almanya ve İngiltere'den sonra en fazla ihracat yaptığı ülke Irak'tır. Türkiye'nin Irak'a olan ihracatı, Irak'ın ağır savaş koşulları altında mücadele verdiği son iki yılı hariç tutulursa sürekli artmaktadır. İthalatı ise son yıllarda artış eğilimi göstermiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2013 yılında 12 Milyar ABD dolarların üstüne çıkmıştır.

İhracatımızın kayda değer bir kısmını, Türk firmalarının Irak'ın kuzeyindeki temsilcilikleri vasıtasıyla bölgeye temel gıda ve temizlik maddeleri ile elektrik ve elektronik ürünleri satışları teşkil etmektedir. İstanbul, Bursa, Gaziantep gibi illerimizden bavul ticaretiyle Irak'a götürülen tekstil ve hazır giyim ağırlıklı ürünler de azımsanamayacak bir gelir kaynağı haline gelmiştir.

KARKEY Karadeniz Elektrik Şirketi tarafından 2003 yılından itibaren Irak'tan, elektrik üretmek kaydıyla fuel oil ithali karşılığında ülkeye satılan elektrik de ihracatımıza katkı vermektedir. Irak'tan ithalatımızın çoğunluğunu ham petrol ve fuel oil oluşturmaktadır. Irak genelinde 2013 yılı itibariyle 1500'e yakın Türk firması ülke genelinde 20 milyar ABD doları tutarında 834 proje gerçekleştirmiştir.

Tablo 5: Türkiye-Irak Dış Ticaret Rakamları (Bin ABD dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim
2004	1.821.000	145.000	1.966.000
2005	2.750.000	66.000	2.816.000
2006	2.589.352	121.745	2.981.097
2007	2.844.767	118.702	2.963.469
2008	3.916.685	133.056	4.049.741
2009	5.123.406	120.558	5.243.964
2010	6.036.362	153.476	6.189.838
2011	8.310.130	86.753	8.396.883

2012	10.822.144	149.328	10.971.472
2013	11.948.905	145.684	12.094.589
2014	10.887.826	268.544	11.156.370
2015	8.557.805	296.505	8.854.310

Kaynak: TÜİK

Bölgeler bazında bakıldığında Irak'a yapılan ihracatın çoğunu iki bölge üstlenmektedir. 2014 yılında Irak'a yapılan ihracatın %37,2'si Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden ve %33,1'i Marmara Bölgesi'nden yapılmıştır. Bu bölgeleri sırasıyla İç Anadolu (%11,9), Akdeniz (%11,3), Ege (%4,5), Karadeniz (%1,3) ve Doğu Anadolu (%0,8) bölgeleri takip etmektedir. 2013 ihracat payları ile kıyaslandığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin payı %2,8 azalırken Akdeniz bölgesinin payı %1,8 artmıştır. 2014 yılında Irak'tan yapılan ithalatın önemli bir çoğunluğu Marmara Bölgesi tarafından yapılmıştır.

2014 yılında Türkiye'den Irak'a ihraç edilen belli başlı ürünler; ayçiçeği yağı, mücevherat, buğday unu, demir-çelik çubuklar, tavuk eti, izole kablo ve teller, demir-çelikten inşaat ve aksamı, mobilya, yumurta, hazır giyim, bisküvi, hijyenik havlu ve bebek bezleri, turuncgiller, demir-çelik boru ve profil, dokunmuş halı, plastik boru, inşaata elverişli işlenmiş taşlar, çikolatalı mamuller, plastik inşaat malzemesi ve domatestir.

3.2.1. Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler

Tablo 6: Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları	304.115	285.879	499.160
7113	Mücevherci eşyası ve aksamı	262.493	447.569	487.922
1101	Buğday unu/mahlut unu	409.448	468.562	477.728
7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar	820.844	950.909	442.921
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı	351.392	428.794	421.511
8544	İzole edilmiş teller	388.285	451.419	366.911
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	321.121	342.433	362.263
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	261.117	304.627	333.494
0407	Kuş ve kümes hayvanı kabuklu yumurtaları	322.585	360.208	325.418
6109	Tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler	187.855	269.157	291.062
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi	248.958	291.563	282.834
9619	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri	179.715	221.502	241.402
0805	Turuncgiller (taze/kurutulmuş)	236.072	182.756	215.838
7306	Demir çelik diğer borular ve içi boş profiller	245.760	257.340	206.705
5702	Dokunmuş halılar	171.959	163.346	175.262
3917	Plastik hortum, boru ve bağlantı elemanları	178.470	202.177	150.210
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar/bunların aksam ve parçaları	119.022	128.599	124.558
8906	Diğer gemiler	0	0	120.750
6802	Yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar	97.138	112.110	110.191
1806	Çikolata kakao içeren diğer gıda müstahzarları	96.812	112.429	106.214

GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
3925	Plastikten inşaat malzemesi	112.359	131.084	100.883
2002	Domates	70.482	85.083	98.549
7216	Demir veya alaşımsız çelikten profiller	171.748	155.213	92.215
8537	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, panolar	83.558	118.514	88.513
8418	Buzdolapları, dondurucular ve diğer soğutucular	98.451	107.754	88.500
3923	Plastik ambalaj	90.603	93.849	85.487
8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler	132.252	136.872	84.897
1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri	52.567	76.026	84.598
1517	Margarin	71.501	80.703	81.530
3916	Plastikten monofil, ince ve kalın çubuk ve profil	75.729	85.044	79.534
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları	46.354	65.666	77.609
7614	Aluminyumdan demetlenmiş teller, kablolar	47.859	67.879	76.629
3401	Sabunlar, yüzey aktif organik ürünler	75.503	73.205	74.495
2309	Hayvan gıdası olarak kullanılan müstahzarlar	91.552	132.214	72.940
7604	Aluminyumdan çubuklar ve profiller	72.660	72.725	70.307
9406	Prefabrik yapılar	86.312	94.879	64.940
6203	Erkekler için takım elbise, takım, ceket, blazer,	42.635	62.787	63.338
2402	Tütün vb. maddeden puro, sigarillo ve sigaralar	27.272	54.340	57.321
0406	Peynir ve pıhtılaşmış ürünler	38.764	51.126	56.179
0713	Kuru baklagiller (kabuksuz)	48.041	62.116	55.728
3305	Saç müstahzarları	42.614	54.436	55.653
2716	Elektrik enerjisi	0	25.673	55.531
2710	Petrol yağları	134.464	94.195	55.455
1103	Bulgur, ırmik, toprak halinde hububat ve pelletler	12.035	31.616	55.455
6402	Dış tabanı ve yüzü kauçuk ayakkabılar	25.123	42.080	50.065
TOPLAM		10.827.668	11.951.797	10.896.203

Kaynak: TradeMap-ITC

3.2.2. Türkiye'nin Irak'tan İthalatında Başlıca Ürünler

Türkiye'nin Irak'tan gerçekleştirdiği ithalatta petrol yağları ve altın en önemli yeri tutmaktadır.

Tablo 7: Türkiye'nin Irak'tan İthalatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

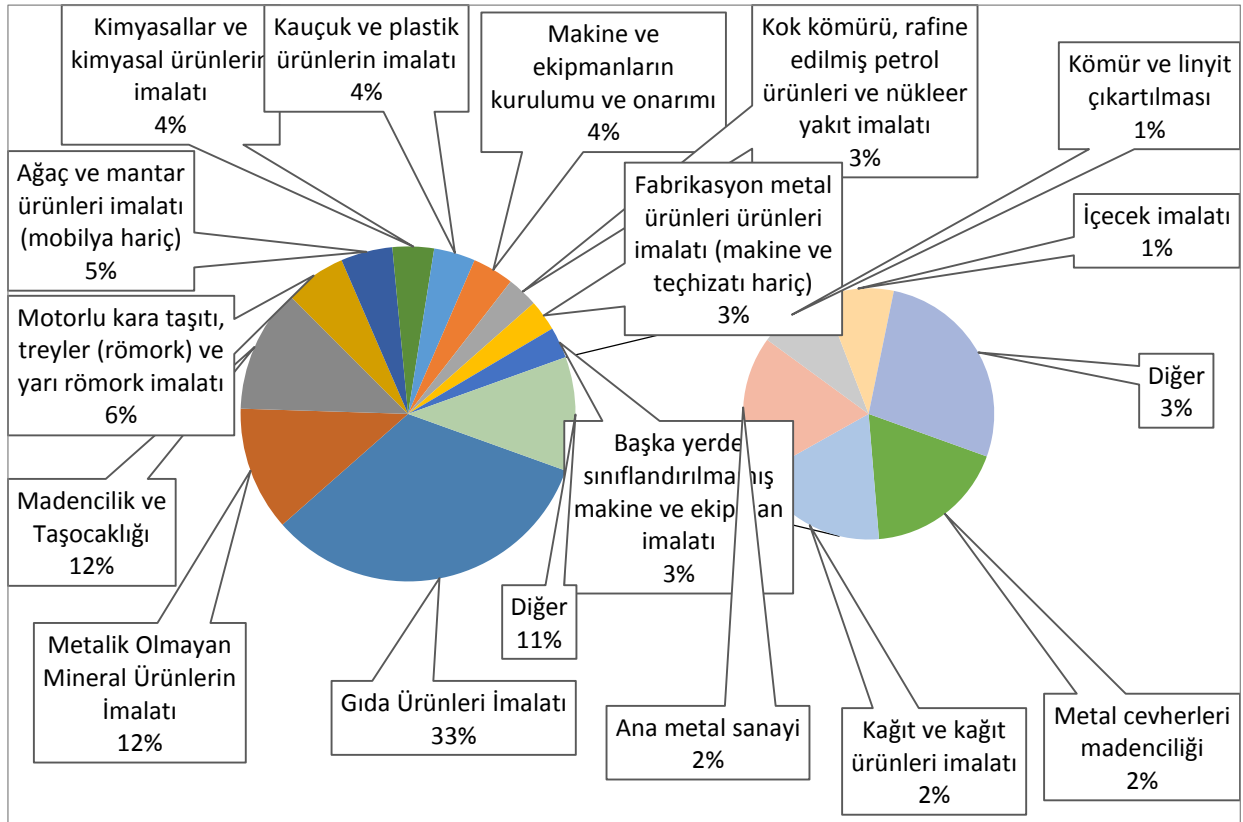
GTİP No	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) Tanımı	2012	2013	2014
7108	Altın (işlenmemiş, yarı işlenmiş, pudra halde)	103.426	50.070	115.065
2710	Petrol yağları	5.579	58.227	103.530
3915	Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar	8.590	11.574	11.779
4104	Sığır derileri	2.000	5.817	6.512
TOPLAM		149.328	145.684	268.544

Kaynak: TradeMap-ITC

3.3 Erzurum İli için Irak Dış Ticaret Potansiyeli

Erzurum'un ekonomisini genel olarak tarım, hayvancılık, sanayi ve ticaret unsurları oluşturmaktadır. Sanayi siciline kayıtlı 533 kuruluş vardır. 2 tane organize sanayi bölgesi vardır. Bölgenin geçmiş dönemlerde de ipek yolu üzerinde olması, şehrin ekonomi alanında gelişmesini sağlamakla birlikte ticari anlamdaki önemini de ortaya koymaktadır. 1957 yılında Erzurum'da kurulmuş olan Atatürk Üniversitesi, şehirde ticari anlamda da canlılık sağlamaktadır. Erzurum, Türkiye'nin ve Doğu Anadolu bölgesinin en önemli ticaret merkezlerinden biridir.

Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, başta tarım ve hayvancılık sektörleri olmak üzere ilin doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren gıda, metalik olmayan mineraller, orman ürünleri ve mobilya sanayi, kimya/ plastik sanayi, metal ve metal eşya sanayi, madencilik taş ocaklığı ve inşaat malzemeleri imalatı, taş ve toprağa dayalı sanayi ağırlıklı bir yapıya sahiptir.

Şekil 2: Erzurum'da Sanayi Firmalarının Sektörel Dağılımı

Erzurum'un ihracat değerlerine bakıldığında en büyük ihraç potansiyelini oluşturan sektörler sırasıyla kimyevi maddeler ve mamulleri, çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri, madencilik ürünleri, demir ve demir dışı metaller ve hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri ve makine ve aksamları sektörleri başı çekmektedir. Şehir; mobilya ve çelik ürünler

sektörlerinde ihrac potansiyeli taşımakta olmasına rağmen bu avantajını yıllar itibariyle dramatik bir şekilde yitirmiştir. Yapılan ihracatların tüm kalemler göze alınsa dahi Türkiye içerisinde yüzdelik payının ihmal edilecek kadar düşüktür.

Tablo 8: Yıllar İtibariyle Erzurum'un İhracat Değerleri (1000 \$)

	2011	2012	2013	2014	2015
Çelik	1.442,00	14.867,00	4.878,00	3.495,98	409,07
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	2.577,00	5.097,00	4.331,00	4.298,19	3.738,94
Demir ve Demir Dışı Metaller	4.839,00	5.086,00	4.544,00	4.725,93	3.252,92
Deri ve Deri Mamulleri	191,00	223,00	859,00	1.021,11	439,54
Diğer Sanayi Ürünleri	0	0	2,00	4,67	2,67
Elektrik Elektronik ve Hizmet	3.330,00	3.088,00	2.966,00	1.969,03	1.218,04
Halı	1,00	2,00	196,00	117,63	42,33
Hazır giyim ve Konfeksiyon	314,00	3.429,00	567,00	1.120,88	449,45
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	416,00	0,00	2.178,00	2.323,28	2.551,91
İklimlendirme Sanayii	1.263,00	1.160,00	1.161,00	607,22	453,57
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	2.114,00	3.055,00	4.632,00	4.650,60	4.513,13
Kuru Meyve ve Mamulleri	12,00	0,00	0,00	2,53	0,00
Madencilik Ürünleri	559,00	597,00	1.757,00	1.330,32	3.297,86
Makine ve Aksamları	1.096,00	1.989,00	2.286,00	1.333,62	679,55
Meyve Sebze Mamulleri	61,00	213,00	21,00	7,18	0,00
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	4.601,00	5.025,00	8.020,00	3.662,68	854,33
Mücevher	0,00	0,00	0,00	0,00	4,60
Otomotiv Endüstrisi	58,00	262,00	390,00	456,72	109,13
Savunma ve Havacılık Sanayii	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00
Süs Bitkileri ve Mamulleri	0,00	0,00	0,00	3,21	0,00
Tekstil ve Hammaddeleri	371,00	601,00	791,00	3.335,61	822,16
Yaş Meyve ve Sebze	0,00	14,00	0,00	2,25	0,00

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi

Irak'a son 4 yılda Erzurum'dan ağırlıklı olarak hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar ile kimyasal ürünler sektöründe ihracat gerçekleşmiştir. Demir, demir dışı metallerin Irak'a ihracatı durma noktasına gelmiştir. Hazır giyim ve tekstil özellikle ev tekstili alanında Irak'ın ihtiyacına yanıt verme noktasında Erzurum ilinin potansiyeli bulunmaktadır özellikle hiç ihracatın yapılmadığı 2012 yılından günümüze kadar ihracat artarak devam etmektedir.

Tablo 9: Erzurum İlinin Yıllar İtibariyle Irak'a İhracatı

	2012	2013	2014	2015
Demir, Demir Dışı Metaller ve Adi Metaller	3.000.160,00	1.773.365,15	2.403.389,64	10.885,71
Hububat Bakliyat ve Yağlı Tohumlar	4.474.418,00	2.177.908,00	2.014.650,00	2.480.400,00
Yaş Meyve Sebze Ürünleri, Turunçgiller, Çay	13.735,41	0,00	0,00	0,00
Kimya	621.439,67	1.224.699,90	1.360.534,18	1.505.120,42
Ağaç ve Orman Ürünleri	88.743,08	70.841,38	19.935,75	95.252,83
Madencilik Ürünleri	0,00	4.399,30	2.433,60	6.480,00

Toprak Sanayi Ürünleri	256.924,44	0,00	1.267,79	8.618,34
Konfeksiyon	0,00	8.320,25	50,38	183.226,12
Deri	0,00	745.800,55	699.254,69	430.084,41
Elektrik-Elektronik ve Makinaları	0,00	20.902,63	4.915,94	1.468,36
Diğer Yan Sanayi Ürünleri	0,00	465,92	576,76	151,53
TOPLAM	980.842,60	6.026.703,08	6.682.788,36	4.726.418,70

Kaynak: Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği

Erzurum'da ticaret sektörü, küçük esnaf ve işletmelerden oluşan, ağırlıklı olarak tarımsal ve hayvansal ürünler, gıda maddeleri, giyim, ev araç ve gereçleri, inşaat malzemeleri ile diğer tüketim mallarının ticarete konu olduğu bir sektördür. Nispeten içe dönük bir yapı arz eden ticaret sektöründe dışa açılım potansiyeli de mevcuttur, sanayisi ise yeni gelişmektedir.

Irak ham petrol satıp hemen hemen her sektörde alımlar yapmaktadır, özellikle Kalkınma Planlarında da olduğu gibi ülkenin imarı için yüksek miktarda bütçeler ayırmış ve akabinde eş zamanlı olarak inşaat sektörü hızlı bir büyüme dönemine girmiştir. Erzurum için başta çimento olmak üzere, inşaat malzemeleri, iş makinesi ve ekipman sektörlerinde pazarlar bulunmaktadır.

Irak coğrafi ve lojistik avantajlarının yanı sıra yeniden yapılanma süreciyle birlikte Erzurumlu müteahhitler için potansiyel oluşturmaktadır. Irak Cumhuriyeti İmar ve İskân Bakan Yardımcısı Dara Hasan Rasheed Yara'ya göre 2016 yılının sonuna kadar 2,5 milyon konutun yapımına ihtiyaç bulunmaktadır. Yollar ve köprülere bakıldığında ise 100 yol ve bağlantıdan daha fazlasına ihtiyaçları olduğunu söylemektedir bu da binlerce kilometrelik yol ağı demek olup yüklenici müteahhitler için büyük çapta iş fırsatlarını beraberinde getirmektedir. Ayrıca alışveriş merkezleri, otellerinin, eğlence yerlerinin kurulması ile birlikte su arıtma birimleri ve güç santralleri kurmaya yönelik yatırımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkenin hem kuzeyinde hem de güneyinde AVM ve perakende alışveriş merkezi sektörünün büyüdüğü görülmektedir. Erbil, Süleymaniye ve Dohuk organize perakendecinin yoğun talebiyle karşı karşıya olduğundan perakendecilerin ilgisini çekebilir.

Türk ürünlerine talebin fazla olması Erzurum için de Kuzey Irak bölgesine açılmak açısından bir gerektir; zira burada Türk ürünlerine talep yüksektir. Erzurum firmaları için bölgede inşaat, sanayi ürünleri, gıda ve tarım alanında ciddi bir pazar bulunmaktadır. Büyük oranda Türk firmalarının üstlendiği inşaat projeleri bulunan Erbil, Kerkük ve Süleymaniye'de Erzurum ürünleri için pazar bulunmaktadır; nitekim Irak'ta halen hızla devam etmekte olan yeniden yapılanma sürecinin, önümüzdeki birkaç yıl daha inşaat ve taahhüt sektörü için cazibesini sürdürmesi beklenmektedir. Ayrıca Irak'ta hâlihazırda müteahhitlik projesi üstlenen firmalarımızın malzeme, makine ve inşaat ürünleri ihtiyaçları bulunmaktadır. Günümüz şartlarına uymayan ya da tahrip edilmiş yapılar yeniden inşa edilmekte, inşaat işleri ve inşaat malzemeleri pazarı gelişmektedir. Ayrıca su temini projeleri, atık su arıtma tesisi, elektrik santrali, hastane, okul ve konut inşaatı, kara yolu, hava yolu, köprü ve liman inşaatı alanlarında iş potansiyeli bulunmaktadır. Yeniden yapılaşma projelerinin sayısındaki artışa bağlı olarak çimento başta olmak üzere inşaat malzemelerine ve ilgili iş makineleri ile ekipman pazarının önümüzdeki dönemde de dinamik kalacağı aşikardır. İnşaat malzemelerinin üretimi hususunda özellikle merkezi hükümet devlet ile özel sektör ortaklığı kapsamında işbirliği

yapacak özel yatırımcılar aramaktadır. Çelik, çimento, tuğla, cam ve mermer alanında ortaklık fırsatları mevcuttur.

İhracatçı meclislerinin Irak'a potansiyel görülen sektörlere yönelik her yıl düzenleyeceği ticari heyet ve iş gezileri girişimlerinin burada önemi daha çok ön plana çıkmaktadır.

Erzurum'un Irak'a ihraç potansiyelinin yüksek olduğu başlıca sanayi ürünleri; alüminyum inşaat malzemeleri, beyaz eşya, boru ve bağlantı parçaları, demir çelik, elektrikli makineler ve kablolar, ev tekstili, gıda işleme makineleri, temizlik malzemeleri, halı, hazır giyim, inşaat malzemeleri, otomotiv ana ve yan sanayi ile sofraya ve mutfak eşyalarından oluşmaktadır. Erzurum'un Irak'a ihracat potansiyelinin yüksek olduğu başlıca tarım ve gıda ürünleri ise; kanatlı etleri, bakliyat, sert kabuklu meyveler, yaş meyve sebze, buğday unu, bitkisel sıvı yağlar, margarin, konserve etler, bisküvi-pasta, makarna, domates salçası, şekerli, kakaolu ve çikolatalı mamuller, bulgurdur.

Tarım sektörünün yanı sıra Irak'ta işlenmiş gıda sektörü de gelişmeye açıktır. Siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmasına paralel olarak yaşam standartlarının da yükselmesi söz konusu olacak ve Irak'ta işlenmiş ve yüksek proteinli gıdalara olan talep artacak gibi görünmektedir.

Irak'ta temiz içme suyunun halka arzı noktasında sıkıntı yaşanmaktadır ve var olan su potansiyeli ise ihtiyacı karşılayamadığından dolayı su kaynakları bol olan Erzurum ilinin hâlihazırda mevcut su şişeleme tesisleri ve içme suyu üretimiyle bu boşluğu kaldırabileceği açıktır.

Türkiye aynı zamanda ilaç üretiminde iddialı bir ülke durumundadır. Türkiye genelinde ve Erzurum özelinde dağıtıcı profesyonel ecza depoları bulunmaktadır. Irak potansiyel ilaç ithalatçısı olarak ülkede faaliyet gösterecek ilaç dağıtım kanallarına ihtiyaç duymaktadır; dolayısıyla bu alanda bir ihraç potansiyeli bulunmaktadır.

Irak'tan elektrik üretmek kaydıyla fuel oil ithal edilmesi karşılığında ülkeye elektrik satma potansiyeli olduğunu 2003 yılından beri Irak'ta elektrik üreten KARTET Toptan Elektrik A.Ş. firması bizlere göstermiştir (DEİK,2015). Ayrıca ülkemizde de son yıllarda revaçta olan güneş panelleri kurulumu ile elektrik enerjisi elde etmek Irak gibi güneşe doyan bir coğrafya için yerinde biçilmiş kaftan bir yatırım olanağı olacaktır.

4. SWOT ANALİZİ

<p>GÜÇLÜ YÖNLER Coğrafi ve kültürel yakınlık Olumlu Türk ve Türk malı imajı Müteahhitlerimizin gösterdikleri performans Başbakan ve bakan seviyesinde yapılan ziyaretler</p>	<p>ZAYIF YÖNLER Habur sınır kapısının yetersizliği Nakliye maliyeti ve süresinin fazla olması Para transferinde yaşanan sıkıntılar İhracatçılarımızın ve müteahhitlerimizin alacak sorunları Iraklı firmalara ilişkin sağlıklı veri kaynaklarının olmaması İhale ve alımlarda yolsuzluk</p>
<p>FIRSATLAR Her tür ihtiyaç maddesinin ithalatla karşılanması Her tür yatırıma ihtiyaç duyulması Alt yapı, hastane, okul ve konut ihtiyacı Gelişen siyasi ilişkiler Düşük gümrük vergileri (%5)</p>	<p>TEHDİTLER Can güvenliğinin olmayışı İstikrarsızlık ve belirsizlik Bankacılık ve finans sektörünün zayıf olması</p>

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Irak bir geçiş dönemi yaşamaktadır. Tamamen devlet eliyle düzenlenen ekonomik düzende, Irak için yeni bir yüz olarak özel sektör, Amerikan müdahalesi sonrası kendisine yer açmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, Irak'ın ekonomik ve ticari açıdan uluslararası topluma entegrasyonunu sağlamaya yönelik yasama faaliyetleri başlatılmıştır.

Irak riskli olduğu kadar bu riskin kat kat üzerinde kazançlı bir pazar olarak ortaya çıkmaktadır. Girişimcilere hem altyapı ve inşaat gibi yatırım hem de mal ticareti anlamında cazip fırsatlar sunmaktadır. Ambargo ve şiddet olayları nedeniyle altyapısı büyük oranda çökmüş durumda olan bu 36 milyonluk ülke elindekiyle yetinecek durumda değildir. Bunun için hemen her alanda yüzlerce proje hayata geçirilmeyi beklemektedir.

Irak'ın Türkiye ile olan tarihsel ve kültürel bağları, coğrafi yakınlığın sağladığı lojistik avantajlar, Türkiye menşeli ürünlerin ülkede kabul görmesi ve bu ülke ile şu ana kadar gerçekleştirilen ticari faaliyetlerden kazanılan tecrübeler Türkiye'nin bu ülkedeki ticari etkinliğinin altyapısını oluşturmaktadır. Bununla beraber, Irak'ın elde etmeye başladığı istikrar, yeniden yapılanma gereksinimi, kapalı bir ekonomik düzenden ekonomik ve ticari açıdan uluslararası toplumla bütünleşmiş bir yapıya geçiş için atılan adımlar, bu ülkeyi Erzurum için kısa ve uzun vadede önemli bir pazar haline getirmektedir. Irak'ın sahip olduğu doğal kaynakların bolluğu ve çeşitliliği ise, yeniden yapılanma gereksiniminin gerçeğe dönüşme olasılığını yükseltmektedir.

Erzurum ilinin de içerisinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nin yedi bölge içerisinde coğrafi konum avantajı taşımasına rağmen ihracatta en son sırada geldiği hususundan daha önce bahsedilmişti. Bu bağlamda bu bölgelerin Irak da dahil komşu ülkelere yapılan ihracatında nakliyenin bir kısmının veya Irak'ta kurulacak bir ofisin kurulum bedelinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması ayrıca birlikte çalışabileceği bir dış ticaret uzmanının istihdam edilmesi hususunda nitelikli eleman desteğinin sağlanması gibi teşvikler şüphesiz Erzurum gibi nisbi olarak ihracatta geri kalmış bölgelerin önünü açacaktır.

İlimizdeki kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları, ticaret borsası, ihracatçı ve üretici birlikleri, kalkınma ajansı, üniversite, yerel yönetim gibi kurum ve kuruluşlar Erzurum ili için hangi ihracat potansiyeli taşıyan ürünlere ve ihracatçılara yönelik araştırma ve geliştirme tedbirlerinin alınması yönünde daha fazla işbirliğine gidebilir. Ayrıca ilde Irak'a ihracat yapan firmaların muhatap olduğu pazarların ve temin edicilerin isim ve irtibat bilgilerinin yayınlar ve bilgi paylaşımları ile paydaşlarla paylaşılmasının şüphesiz ki hâlihazırda ihraç yapanlara ve hiç yapmamış olanlara olumlu katkısı olacaktır.

Irak pazarında ürünlerin pazarlanması hususunda Türk menşeli ürünlerin diğer ülke ürünleri ile rekabet edebilmesi için vergilerin getirdiği yükün kısmen de olsa bertaraf edilmesi elzemdir; bu hususta devletçe sağlanan "dahili işleme belgeleri" için şart koşulan minimum ihracat koşulları hedef ülkelerdeki ekonomik belirsizlikler ve savaş risklerini de göz önünde bulundurularak muhatap olunan ülke bazında esnetilmeli ve ihracatçının da önü açılarak arz ve fiyatsal rekabet avantajı sağlanmasına yardımcı olunmalıdır.

Ticaret ataşelikleri, bulunduğu yabancı ülke ile kendi ülkesi arasındaki ticaret ilişkilerinin izlenmesi, ticaret anlaşmalarının hazırlanması ve kendi ülkelerinin ekonomik çıkarlarının korunması doğrultusunda önemli roller üstlenmektedir. Ataşeliklere bu bağlamda vesile oldukları her ticaret anlaşmalarına bağlı olarak prim uygulaması sağlanmak suretiyle iş adamlarına ve ticari heyetlere daha fazla yardımcı olmaları teşvik edilebilir.

6. KAYNAKLAR

- ✓ Küçükaşan, A., 2011. Irak Ülke Raporu. Ankara
- ✓ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2015. Irak Ülke Bülteni. Türkiye
- ✓ TR63 Bölgesi Dış Ekonomik Çevre Analizi, Tektaş A., Syf 55, 2015)
- ✓ Gaziantep Ticaret Odası Ticaret ve Sanayi Müdürlüğü, Syf6, 2015)
- ✓ <http://exportingiraq.com/?f>
- ✓ Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği
- ✓ Türkiye İhracatçılar Meclisi
- ✓ Ekonomi Bakanlığı, Ülke İstatistikleri (Irak)
- ✓ Bölge Planı Mevcut Durum Analizi 2014-2023 (KUDAKA)